

III. INNOWACJE PEDAGOGICZNE

WAŁAW STRYKOWSKI
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

MEDIA OBIEKTEM KSZTAŁCENIA W ZREFORMOWANEJ SZKOLE

ABSTRACT. Strykowski Waław, *Media obiektem kształcenia w zreformowanej szkole* (Media as the teaching object in the reformed school), „Neodidagmata” XXIV, Poznań 1999. Adam Mickiewicz University Press, pp. 133–142. ISBN 83-232-0956-1. ISSN 0077-653X.

The origin and the essence of media education are presented in the article. Its two main goals are emphasized: (a) preparation to conscious and critical reception of various media messages (software), (b) preparation to efficient use of media as tools for communication, study and intellectual work (hardware). The article also presents curriculum basics of „Reading and media education” subject designed as an interdisciplinary path in elementary and secondary schools. It also presents curriculum basics of „Computer Science” subject which will be obligatory in the reformed school.

Waław Strykowski, Zakład Technologii Kształcenia, Wydział Studiów Edukacyjnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, ul. Słowackiego 20, 60-823 Poznań, Polska-Poland.

WPROWADZENIE

Podstawę edukacji szkolnej dzieci i młodzieży stanowi kształcenie ogólne. Jest niewątpliwie sprawą godną refleksji i zastanowienia rejestr przedmiotów i zagadnień wchodzących w zakres tego kształcenia. Wydaje się oczywiste, że obszar kształcenia ogólnego musi ulegać modyfikacji, a zwłaszcza rozszerzeniu, w związku z ciągłym rozwojem nowej wiedzy. Samo jednak wprowadzanie nowej wiedzy do obszaru kształcenia ogólnego doprowadziłoby do sytuacji trudnej dla uczniów – nie zdołaliby oni opanować ponad miarę rozwiniętego bogactwa treści. Pojawia się zatem konieczność jednoczesnego wprowadzania rzeczy nowych i eliminowania treści, które straciły na swej aktualności lub przydatności. Stąd, odpowiedź na pytanie dotyczące zakresu i zawartości merytorycznej kształcenia ogólnego, to niewątpliwie jeden z najtrudniejszych problemów przed jakim stoi współczesna edukacja, a zwłaszcza jej reformatorzy.

Potrzebę wzbogacenia i modyfikacji programu kształcenia ogólnego dostrzegali z całą mocą autorzy bodajże najgłośniejszego raportu edukacyjnego pt. „Uczyć się, aby być”. W Raporcie tym czytamy: „Pojęcie kształcenia ogólnego należy rozszerzyć tak, aby objęło ono w sposób skuteczny również ogólną wiedzę społeczno-ekonomiczną, techniczną i praktyczną” (Faure, 1975, s. 358). Zdaniem autorów tego dokumentu liczne dziedziny wiedzy zarezerwowane wcześniej dla specjalistów należą obecnie do kultury ogólnej, dotyczy to zwłaszcza problematyki ekonomicznej i nowych technologii informacyjnych, czyli mediów. Im bardziej współczesny człowiek odczuwa skutki rozwoju techniki i jest zmuszony do zrozumienia i opanowania świata techniki, tym bardziej wychowanie technologiczne i medialne, tak teoretyczne, jak i praktyczne, staje się niezbędne dla wszystkich.

W innych rozważaniach i dokumentach nad kształceniem ogólnym stwierdza się też, że istotnym celem tego kształcenia ma być przygotowanie do życia we współczesnym świecie i społeczeństwie. Niezwykle zaś ważnym czynnikiem kreującym oblicze współczesnego świata są media – wszechobecne we wszystkich dziedzinach naszego życia. Stąd komisje oświatowe na świecie określające model współczesnej edukacji i szkoły dostrzegają pilną potrzebę **uczenia się o mediach jako niezbędny obiekt kształcenia i kultury ogólnej**. Wyposażenie uczniów w kompetencje medialne – a więc rozumienie mediów i technik komunikacyjnych, ich sensowne wykorzystanie do celów osobistych, zawodowych i społecznych to jedno z podstawowych zadań szkoły współczesnej.

W świetle powyższych uwag dobrze się stało, że w zreformowanej szkole, obok innych ważnych edukacji, przewidziana jest również **edukacja medialna**, a więc uczenie o mediach przygotowujące dzieci i młodzież do właściwego korzystania z przekazów medialnych, a także posługiwania się mediami jako narzędziami komunikowania, uczenia się i pracy intelektualnej.

GENEZA I CELE EDUKACJI MEDIALNEJ

Przygotowanie uczniów do właściwego odbioru przekazów medialnych, a także uczenie praktycznego posługiwania się narzędziami medialnymi występuje już częściowo w naszych szkołach w ramach innych przedmiotów, takich jak m.in.: język polski, technika i informatyka.

Najpełniejsze opracowanie teoretyczne i rozwiązania treściowe znalazła edukacja medialna w zakresie przygotowania do właściwego odbioru komunikatów medialnych, w ramach języka polskiego pod hasłem **edukacji filmowej**, a następnie **edukacji audiowizualnej**.

Poloniści najwcześniej dostrzegli ogromną rolę kultury audiowizualnej w rozwoju współczesnej cywilizacji, udowadniając, że środki masowego przekazu, takie

jak film, radio i telewizja są stałymi elementami współczesnej kultury, podobnie jak książki i czasopisma. Wraz z pojawieniem się audiowizualnych i audialnych form zapisu i przekazu zmienił się charakter kultury. Obok form literackich (werbalnych) pojawiły się owe media audiowizualne, których zakres odbioru i udział w kształtowaniu dzieci i młodzieży okazał się silniejszy aniżeli tradycyjnych przekazów słownych. Wkrótce okazało się też, że media audiowizualne są znakomitymi narzędziami komunikowania się ludzi i pracy zawodowej. Problematyka mediów jako urządzeń technicznych pojawiła się więc w ramach przedmiotu „technika”. Szybki rozwój technologii komputerowej i jej wielorakie zastosowania spowodowały wprowadzenie do szkoły przedmiotu „informatyka”, najpierw jako fakultatywnego, a po reformie jako obligatoryjnego.

Zagadnienie edukacji medialnej w odniesieniu do filmu było szczególnie mocno podnoszone w latach siedemdziesiątych, w okresie projektowania w Polsce programu szkoły dziesięcioletniej. Według E. Nurczyńskiej-Fidelskiej przedmiotem szkolnej edukacji filmowej powinny być audiowizualne komunikaty, zwane tekstami (obiektami) filmowymi, bez względu na to, czy formą ich przekazu jest ekran kinowy, czy telewizyjny. W zakres edukacji filmowej miały wejść te postacie tekstów filmowych, których struktura świadczy o intencjonalnym ich ukształtowaniu na komunikat typu wypowiedzi artystycznej, publicystycznej i informacyjnej.

Cele szkolnej edukacji filmowej, według tej autorki, były następujące: „1) poznanie wybranych tekstów (dzieł) filmowych; 2) kształtowanie umiejętności pogłębionego ich odbioru i wartościowania pod względem ideowym, etycznym, estetycznym; 3) kształcenie świadomości miejsca i funkcji filmu w kulturze współczesnej, w kontekście sztuk innych oraz środków masowego komunikowania; 4) kształcenie postaw wyborów selektywnych i wartościujących” (Nurczyńska-Fidelska, 1989). W nawiązaniu do tak opracowanych celów przygotowano też treści kształcenia filmowego, które stały się częścią programu języka polskiego w programie szkoły podstawowej, a także w programie liceum ogólnokształcącego oraz liceum zawodowym i technikum. (Zob. Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, Warszawa 1985).

EDUKACJA MEDIALNA W PODSTAWACH PROGRAMOWYCH W ZREFORMOWANEJ SZKOLE

Sprawa edukacji medialnej wypłynęła na nowo w okresie tworzenia podstaw programowych w związku z reformą szkoły polskiej w latach dziewięćdziesiątych. Stwierdzono, że obecnie w edukacji szkolnej nie wystarczy już tylko przygotowanie do odbioru przekazów audiowizualnych w ramach języka polskiego pod hasłem edukacji filmowej. W szkole niezbędna jest edukacja medialna jako dziedzina kształce-

nia, przed którą postawić należy dwa cele, a mianowicie: 1) przygotowanie uczniów do świadomego i krytycznego odbioru różnego rodzaju (artystycznych, publicystycznych, informacyjnych) komunikatów medialnych oraz 2) wykształcenie umiejętności praktycznego posługiwania się mediami (drukowanymi, audiowizualnymi i informatycznymi) jako narzędziami pracy intelektualnej.

W pierwszym przypadku chodzi o to, aby uczniowie zrozumieli naturę i język mediów, a także byli zdolni do krytycznego ich odbioru. Drugi cel ma charakter bardziej techniczny i odnosi się do uczniów jako twórców i nadawców mediów, chodzi też o ich przygotowanie do tworzenia prostych komunikatów medialnych i sprawnego posługiwania się urządzeniami medialnymi. Tak rozumiana edukacja medialna jest propozycją połączenia w ramach jednej dziedziny kształcenia tych celów, które dotychczas realizowano m.in. na lekcjach języka polskiego (cel pierwszy) oraz na lekcjach techniki i informatyki (cel drugi). Integracja wyżej wymienionych celów w ramach edukacji medialnej jest również uzasadniona samym rozwojem mediów, które coraz częściej mają charakter interaktywny i umożliwiają samodzielne tworzenie komunikatów, a więc wymagają nie tylko biernego odbioru, ale także „współtworzenia” mediów.

W ostatniej wersji *Podstaw programowych* dokonano integracji edukacji medialnej z czytelniczą, proponując ścieżkę międzyprzedmiotową: „Edukacja czytelnicza i medialna” (1998). Połączenie takie wydaje się zasadne. Co prawda drukowane sposoby przekazu informacji: książki, czasopisma, gazety – też zalicza się obecnie do mediów, jednakże inny jest odbiór mediów słownych aniżeli audiowizualnych. Podstawą percepcji komunikatów jest właśnie znajomość pisma jako kodu (kodowania) informacji i umiejętność jego czytania. Proces czytania jest na tyle procesem osobliwym i trudnym, w porównaniu np. z oglądaniem, że warto i trzeba mu poświęcić sporo uwagi. Mimo intensywnego rozwoju multimediów, media słowne (drukowane) rozwijają się równie dynamicznie (np. czasopisma, magazyny ilustrowane). Ponadto słowo drukowane staje się podstawą nie tylko mediów ściśle werbalnych, ale także nowych technologii informacyjnych, takich jak programy multimedialne i Internet. Tekst pisany pozostaje ważnym kodem komunikacyjnym wszelkiego rodzaju mediów.

Przed „Edukacją czytelniczą i medialną” stoją więc poważne zadania: przygotowanie do odbioru i stosowania kompleksu mediów: słownych, obrazowych, dźwiękowych, obrazowo-dźwiękowych, multimediów.

W dalszym ciągu artykułu przytaczamy *Podstawy programowe „Edukacji czytelniczej i medialnej”* zawarte w dokumencie MEN *Podstawy programowe kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów*. Mają one stanowić podstawę do konstruowania szczegółowych programów kształcenia ścieżki edukacyjnej w tej dziedzinie. Ze względu na ścisły związek kształcenia informatycznego z edukacją medialną zamieszczamy również. Podstawy programowe przedmiotu „Informatyka” projektowanego jako obligatoryjny w szkole podstawowej i gimnazjum.

„EDUKACJA CZYTELNICZA I MEDIALNA” – PODSTAWY PROGRAMOWE**A. SZKOŁA PODSTAWOWA****Cele edukacyjne**

1. Przygotowanie do samodzielnego poszukiwania potrzebnych informacji i materiałów.
2. Przygotowanie do odbioru informacji rozpowszechnianych przez media.
3. Przygotowanie do świadomego i odpowiedzialnego korzystania ze środków masowej komunikacji (telewizji, komputerów, prasy itp.).
4. Kształtowanie postawy szacunku dla polskiego dziedzictwa kulturowego w związku z globalizacją kultury masowej.

Zadania nauczyciela i szkoły

1. Rozwijanie i utrwalanie zainteresowań, potrzeb i nawyków czytelnicy z uwzględnieniem indywidualnych uzdolnień uczniów.
2. Kształcenie umiejętności samodzielnego korzystania ze zbiorów bibliotecznych.
3. Kształcenie i utrwalanie nawyków kulturalnego obcowania z książką i innymi nośnikami informacji.
4. Przygotowanie do odróżniania fikcji od rzeczywistości w przekazach medialnych.
5. Wprowadzenie w świat mediów oraz podstawowe sposoby i procesy komunikowania się ludzi. Przygotowanie do rozpoznawania różnych komunikatów medialnych i rozumienia języka mediów.
6. Wprowadzenie do samodzielnego posługiwania się narzędziami medialnymi.

Treści

1. Dzieje pisma, książki, prasy i przekazów medialnych.
2. Wydawnictwa informacyjne. Literatura popularnonaukowa. Czasopisma dziecięce i młodzieżowe.
3. Katalogi. Kartoteki. Zautomatyzowany system wyszukiwania danych.
4. Proces porozumiewania się, jego składniki i kontekst społeczny.
5. Komunikacja werbalna i niewerbalna; bezpośrednia i medialna.
6. Rodzaje mediów, ich istota i zasady funkcjonowania.
7. Funkcje i charakterystyka komunikatów medialnych: drukowanych, obrazowych, dźwiękowych, audiowizualnych i multimedialnych.
8. Podstawowe elementy języka poszczególnych rodzajów mediów. Rodzaje i gatunki przekazów medialnych.
9. Teatr jako źródło przekazów medialnych.
10. Wydarzenia z życia osobistego i społecznego jako inspiracja do samodzielnych rejestracji i twórczości medialnej.

11. Selektywność doboru informacji w środkach masowego przekazu. Stronniczość przekazu.

12. Informacja czy perswazja? Jawne i niejawne funkcje środków masowej komunikacji we współczesnym społeczeństwie informacyjnym.

Osiągnięcia

1. Czytanie dla zdobycia wiadomości i zaspokojenia potrzeb poznawczych.
2. Poszukiwanie i wykorzystywanie informacji z encyklopedii, słowników, innych wydawnictw i dokumentów pozaksiążkowych (medialnych).
3. Wyszukiwanie materiałów na określony temat za pomocą katalogów i kartotek.
4. Rozpoznawanie elementów języka mediów w różnych rodzajach komunikatów.
5. Rozróżnianie komunikatów przedstawiających rzeczywistość realną i fikcję.
6. Rozróżnianie między obiektywną relacją a komentarzem.
7. Posługiwanie się podstawowymi urządzeniami medialnymi.
8. Umiejętność krytycznej analizy wartości oferty mediów i dokonywania właściwego wyboru w korzystaniu ze środków masowej komunikacji.

B. GIMNAZJUM

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie do korzystania z różnych źródeł informacji.
2. Umiejętność segregowania informacji i krytycznego ich odbioru.
3. Rozbudzanie potrzeb czytelniczych.
4. Przygotowanie do pracy samokształceniowej i wykorzystywania mediów jako narzędzi pracy intelektualnej.
5. Kształtowanie postawy szacunku dla polskiego dziedzictwa kulturowego w związku z globalizacją kultury masowej.

Zadania nauczyciela i szkoły

1. Rozpoznanie i umiejętne kierowanie zainteresowaniami literackimi uczniów.
2. Tworzenie warunków do zdobywania informacji z różnych źródeł.
3. Rozwijanie wiedzy o komunikowaniu się ludzi bezpośrednio i przez media.
4. Ukazywanie zależności między formą i językiem mediów a zamierzeniami, postawami i kulturą twórców komunikatów artystycznych, informacyjnych, reklamowych i propagandowych.
5. Uświadomienie roli mass mediów i stosowanych przez nie środków i zabiegów socjotechnicznych.
6. Wprowadzenie w zasady procesu twórczego w produkcji medialnej.
7. Zapoznanie z fundamentalnymi dziełami medialnymi: fotografii, radia, filmu, telewizji i teatru, polskimi i zagranicznymi.

Treści

1. Dokumenty gromadzone w bibliotece i ich wartość informacyjna.
2. Opis i spis bibliograficzny. Zestawienia tematyczne.
3. Pojęcia komunikacji medialnej: znak, symbol, kod, język, denotacja, konotacja.
4. Drogi, formy i kanały komunikowania się ludzi. Funkcje komunikatów – psychologiczne podstawy komunikowania się ludzi.
5. Formy komunikatów medialnych: słownych, pisemnych, obrazowych, dźwiękowych, filmowych i multimedialnych.
6. Kody ikoniczne i symboliczne. Języki poszczególnych mediów. Formy i środki obrazowe. Fikcja w mediach.
7. Słowo, gest i ruch jako forma wypowiedzi w życiu i w teatrze, gry dramatyczne, inscenizacje, teatr szkolny.
8. Media jako środki poznania historii i współczesności. Komunikaty informacyjne i perswazyjne (reklamowe i propagandowe, public relations).
9. Podstawy projektowania i wykonywania różnych form komunikatów medialnych.

Osiągnięcia

1. Korzystanie ze zbiorów i warsztatu informacyjnego biblioteki, także za pomocą automatycznych systemów wyszukiwawczych.
2. Sporządzanie opisów bibliograficznych i bibliografii załącznikowej do własnych opracowań.
3. Sprawne, szybkie czytanie, notowanie i selekcjonowanie wiadomości.
4. Analizowanie komunikatów medialnych, odczytywanie znaków i kodów dosłownych i kontekstowych.
5. Rozpoznawanie użytych środków formalnych i ich służebność względem zamierzeń twórców w różnych formach przekazów medialnych.
6. Wykorzystywanie mediów jako źródeł informacji i opinii w samodzielnym dochodzeniu do wiedzy.
7. Posługiwanie się różnymi formami komunikatów i narzędzi medialnych w procesie komunikowania, zdobywania, dokumentowania i prezentowania wiedzy.
8. Rozróżnianie komunikatów informacyjnych od perswazyjnych, przekazów przedstawiających rzeczywistość od interpretujących i fikcyjnych.
9. Umiejętność krytycznej analizy wartości oferty mediów i dokonywania właściwego wyboru w korzystaniu ze środków masowej komunikacji.

„INFORMATYKA” – PODSTAWY PROGRAMOWE

A. SZKOŁA PODSTAWOWA

Cele edukacyjne

Nauczenie podstawowych zasad posługiwania się komputerem i technologią informacyjną.

Zadania nauczyciela i szkoły

1. Przygotowanie uczniów do posługiwania się komputerem i technologią informacyjną.
2. Uwrażliwienie uczniów na zagrożenia wychowawcze związane z niewłaściwym korzystaniem z komputerów i ich oprogramowania (np. gier).

Treści

1. Zasady bezpiecznego posługiwania się komputerem.
2. Komputer jako źródło wiedzy i komunikowania się. Zastosowania komputera w życiu codziennym.
3. Opracowywanie za pomocą komputera prostych tekstów, rysunków i motywów.
4. Korzystanie z elementarnych zastosowań komputerów do wzbogacania własnego uczenia się i poznawania różnych dziedzin wiedzy.
5. Poznawanie zastosowań komputerów i opartych na technice komputerowej urządzeń spotykanych przez ucznia w miejscach publicznych.

Osiągnięcia

1. Posługiwanie się komputerem w przystosowanym dla ucznia środowisku sprzętowym i programistycznym.
2. Opracowywanie za pomocą komputera prostych tekstów, rysunków, motywów.
3. Korzystanie z różnorodnych źródeł i sposobów zdobywania informacji oraz jej przedstawiania i wykorzystania.
4. Stosowanie komputerów do wzbogacania własnego uczenia się i poznawania różnych dziedzin.

B. GIMNAZJUM

Cele edukacyjne

Przygotowanie do aktywnego i odpowiedzialnego życia w społeczeństwie informacyjnym.

Zadania nauczyciela i szkoły

1. Stworzenie warunków do osiągnięcia umiejętności posługiwania się komputerem, jego oprogramowaniem i technologią informacyjną.
2. Zainteresowanie uczniów rozwojem wiedzy informacyjnej oraz nowymi możliwościami dostępu do informacji i komunikowania się.
3. Wspomaganie uczniów w ich rozpoznaniu własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia.

Treści

1. Posługiwanie się sprzętem i korzystanie z usług systemu operacyjnego.

Podstawowe elementy komputera i ich funkcje. Zasady bezpiecznej pracy z komputerem. Podstawowe usługi systemu operacyjnego. Podstawowe zasady pracy w sieci lokalnej i globalnej.

2. Rozwiązywanie problemów za pomocą programów użytkowych.

Formy reprezentowania i przetwarzania informacji przez człowieka i komputer. Redagowanie tekstów i tworzenie rysunków za pomocą komputera. Tworzenie dokumentów zawierających tekst, grafikę i tabele. Wykorzystanie arkusza kalkulacyjnego do rozwiązywania zadań z programu nauczania gimnazjum i codziennego życia. Korzystanie z multimedialnych źródeł informacji. Przykłady różnych form organizacji danych. Przykłady wyszukiwania i zapisywania informacji w bazach danych. Przykłady zastosowań komputera jako narzędzia dostępu do rozproszonych źródeł informacji i komunikacji na odległość.

3. Rozwiązywanie problemów w postaci algorytmicznej.

Algorytmy wokół nas, przykłady algorytmów rozwiązywania problemów praktycznych i szkolnych. Ścisłe sformułowanie sytuacji problemowych. Opisywanie algorytmów w języku potocznym. Zapisywanie algorytmów w postaci procedur, które może wykonać komputer. Przykłady algorytmów rekurencyjnych. Rozwiązywanie umiarkowanie złożonych zadań metodą zstępującą. Przykłady testowania i oceny algorytmów.

4. Modelowanie i symulacja za pomocą komputera.

Symulowanie zjawisk o znanych prostych modelach. Modelowanie a symulacja. Przykłady tworzenia prostych modeli.

5. Społeczne, etyczne i ekonomiczne aspekty rozwoju informatyki.

Pożytki wynikające z rozwoju informatyki i powszechnego dostępu do informacji. Konsekwencje dla osób i społeczeństw. Zagrożenia wychowawcze: szkodliwe gry, deprawujące treści, uzależnienie. Zagadnienia etyczne i prawne związane z ochroną własności intelektualnej i ochroną danych.

Osiągnięcia

1. Wybieranie, łączenie i celowe stosowanie różnych narzędzi informatycznych do rozwiązywania typowych praktycznych i szkolnych problemów ucznia.

2. Korzystanie z różnych, w tym multimedialnych i rozproszonych źródeł informacji dostępnych za pomocą komputera.

3. Rozwiązywanie umiarkowanie złożonych problemów przez stosowanie poznanych metod algorytmicznych.

4. Dostrzeganie korzyści i zagrożeń związanych z rozwojem zastosowań komputerów.

LITERATURA

- Faure E., *Uczyć się, aby być*, PWN, Warszawa 1975.
- Kąkolewicz M., *Kompetencje szczegółowe w edukacji medialnej – propozycje zadań dla III etapu kształcenia*, „Edukacja Medialna” 1998, nr 2.
- Nurczyńska-Fidelska E., *Edukacja filmowa na tle kultury literackiej*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1989.
- Podstawy programowe kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów*. Projekt z dnia 27 listopada 1998.
- Primary Media Education: *A Curriculum Statement*, British Film Institute, London 1989.
- Strykowski W., *Media w edukacji: kierunki prac badawczych*, „Edukacja Medialna” 1998, nr 2.
- Strykowski W. (red.), *Media a edukacja. II Międzynarodowa Konferencja*, Wyd. EMPi², Poznań 1998.
- Sysło M., *Technologia informacyjna a edukacja medialna*, „Edukacja Medialna” 1998, nr 1.
- Toffler A., *Szok przyszłości*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 1998.